№ 102 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 19

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 19 № 102

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տ է լ է ֆ օ ն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
կիրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տ է լ է ֆ օ ն № 253.

Նատալիա Խաչատուրեան և Գէորգ Դարչոյեան Մանուչարեանները, Սօֆիա Դարչոյեան և Ստեփան Ահարոնեան Քամոյեանցները, Քեթեւան Թանդիլեան Շահգինաչոյեան և Ստեփան Ահարոնեան Քամոյեանցները, Քեթեւան Թանդիլեան Եգանեան, Եբեանց, Ովսաննա Թանդիլեան Տէր-Առաքելեան, Եղիսաբէթ Թանդիլեան Եգանեան, Եբեանց, Ովսաննա Թանդիլեան Տէր-Առաքելեան, Եղիսաբէթ Թանդիլեան Եգանեան, Եփեմիա Թանդիլեան և Միքայէլ Զաքարեան Մանուչարեանցները ցաւօք սրտի յայտնում են՝ առաջինը իր Թանգագին ամուսնու, երկրորդն և երրորդը՝ հօր, չորրորդը՝ աներոջ, միւսներն իրանց Թանգագին և անմոռանալի եղբօր և վերջինն իր աներոջ որդու՝

ԴԱՐՉՕ ԹԱՆԴԻԼԵԱՆ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ մայիսի 16-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ: Ամբիծքի և Թաղման մասին կը յայտարարվի առանձին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմող կողմերի դիրքերը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Միտքը կեանքի մէջ. Ի միջի այլոց. Նամակ Շուլաւէրից. Նամակ Վերին-Ագուլից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Ֆրանս-իտալական աշխատանքի դաշնագիրը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՂ ԿՈՂՄԵՐԻ ԴԻՐՔԵՐԸ

IV

Մենք ծանօթացրինք մեր ընթերցողներին քաղաքական մամուլի խորհրդածութիւնների հետ՝ վերաբերեալ պատերազմող կողմերի բռնած դիրքերին: Մենք բացատրեցինք գեներալ Կուրօկիի բանակաեղ Ֆ ի ն խ ո ւ ա ն չ է ն ի նշանակութիւնը: Հեռագիրները այնուհետև լուրեր բերին, որ ռուսները նորից գրաւեցին Նիւչժուանը, իսկ ճապօնացիները սպառողական դիրք բռնեցին հիւսիսում:

Ճապօնացիների դիտաւորութիւնը, «Рус. Слово» լրագրի կարծիքով, ներկայումս այն է, որ ն ա խ տ ի ր ա ն ա ն Պ օ ր տ - Ա ր տ ու ր ի ն, որովհետև այնտեղ գտնվող ռուսաց նաւատորմը կարող է խանգարել ճապօնական ծրագիրները, մանաւանդ եթէ մի քանի ժամանակից յետոյ օգնութեան գայ ռուսաց բալտիական նաւատորմը: Իսկ եթէ ճապօնացիներին աջողվի վաղօրօք ոչնչացնել Պօրտ-Արտուրեան նաւատորմը, այն ժամանակ յոյս կայ, որ նա կարող կը լինի աջողութեամբ մաքառել և բալտիական նաւատորմի հետ:

Այդ դատողութիւններից պէտք է եզրակացնել այն, որ ճապօնացիները պէտք է իրանց հաշիւները վերջացնեն Պօրտ-Արտուրի հետ և վ ե ր ջ ա ց ն ե ն հ ն ա ր ե ղ ա ծ ի ն չ ա փ շ ու տ: Ուստի նրանց գործողութիւնների գլխաւոր առարկան այժմ դարձել է Պօրտ-Արտուրը: Այդ բերդի անկումը նրանց համար մի յոյս է, որ կարող կը լինեն ոչնչացնել Պօրտ-Արտուրի ռուսական նաւատորմը և այնուհետև ազատ լինել ուրիշ գործողութիւնների համար: Այդ նպատակին շուտ հասնելու համար՝ ճապօնացիները չեն բաւականանայ ստորճանաբար պաշարում կազմակերպելով, այլ կը շտապեն ռմբակոծել:

Բերդի պաշարումը ճապօնացիների համար ձեռնտու չէ. ուստի նրանք պէտք է խիզախեն ռմբակոծելու: Եւ ահա ինչու: Առ այժմ յարձակվողները ուժեղ են թէ քանակով և թէ ոգևորութեամբ: Ճապօնացիները հաւատում են իրանց զինուորների քաջութեանը և զօրապետների հմտութեանը: Նրանց նաւատորմը դեռ գերիշխող է Խաղաղ Ովկիանոսում: Ճիշտ է, գրոհ տալով բերդ վերցնելը կը պահանջէ ահագին զոհեր: Գուցէ զօրքից խլվեն 20—30 հազար հոգի զոհեր, բայց արդիւնքը բաւարար կը լինի: Երկարատև պաշարումն էլ առանց այն շատ զոհեր կը խլէր զանազան հիւանդութիւնների ձևերով: Իսկ Պօրտ-Արտուրի անկման բարոյական տպաւորութիւնը ահագին կը լինի: Ռուսաց նաւատորմը ոչնչացած կը լինի, ճապօնացիների ձեռքերը ազատ կը լինեն: Սակայն պէտք է և հակառակ ելքն էլ աչքի առաջ ունենալ: Ռուսաց նաւատորմը կարող է մի կերպ դուրս պրծնել և գնալ դէպի Վլադիվօստօկ: Պօրտ-Արտուրի ռուսաց զօրքը ուժեղ է իր թւով և անձնուիրութեամբ, ամրութիւնները զօրեղ են, թնդանօթները կարող: Թշնամու ամենածայրահեղ քաջութիւնը կարող է ապարդիւն մնալ, հանդիպելով հաւասար քաջութեան:

Բայց եթէ զինուորական բաղդը կը տայ ճապօնացիների ձեռքը Պօրտ-Արտուրը, այդ կորուստը ընդհանուր պատերազմական գործի մէջ դեռ վճռական չի լինի: Գլխաւոր պատերազմական ահաւոր ոյժերը Լաօեանի շրջակայքումն են, որտեղ և պատրաստվում են մի շարք խլացնող ուժգին հարուածներ հակառակորդի համար:

«Մշակի» երեկվայ համարում տպված պաշտօնական հեռագիրը յայտնեց, որ ճապօնական զօրքը սկսել է հիւսիսում շարժվել Կուանդիանսեանից դէպի Սայմացզի: Եթէ այդ շարժումը լուրջ և մեծ շարժում է, նա կը ստեղծէ նոր դիրքեր պատերազմական բեմում: Ի՞նչ կասեն նոր պաշտօնական հեռագիրները:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՏՔԸ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ

II

Մեր այս յօդուածի առաջին մասը տպվեց «Մշակի» № 98-ի մէջ, անցեալ հինգշաբթի: Եթէ ընթերցողները յիշում են, այդտեղ մենք կանգ առանք կանանց պաշտպան ընկերութեան քարտուղար պ. Օհանջանեանի գործունէութեան վրայ:

Մեր առջև դրված էին այն մեղադրանքները, որոնք ձևակերպված էին քննիչ մասնաժողովի զեկուցագրի մէջ: Բայց մենք չուզեցինք լիակատար հաւատ ընծայել այդ զեկուցման, որովհետև այն ընդհանուր ժողովի մէջ, որ պիտի քննէր զեկուցումը և վճիռ արձակէր, լսվեցին սաստիկ բողոքներ քննիչ մասնաժողովի միակողմանի, անարդար վերաբերմունքի դէմ: Նա, ինչպէս պարզվեց վիճաբանութիւններից, չէ հարցրել պ. Օհանջանեանի վկաներին, չէ լսել նրա բացատրութիւններից շատերը. իսկ ընդհանուր ժողով հրաւիրողները աւելորդ էին համարել նրան ծանուցագիր ուղարկել, ինչպէս ուղարկել էին ընկերութեան բոլոր անդամներին, այնպէս որ պ. Օհանջանեանը չէր եկել ժողովին, որպէս զի բացատրութիւններ տայ իր դէմ եղած ամբաստանութիւնների առիթով:

Ահա ինչքան խեղաթիւրված էր արդարադատութիւնը: Մենք պարտք համարեցինք սպասել երկրորդ ժողովին. մենք սպասում էինք, որ ապացուցվեն պ. Օհանջանեանի վրա բարդված մեղադրանքները, որպէս զի մենք էլ մեր խօսքն ասէինք, բոլորովին չը խնայելով մեղադրվածին, բոլորովին չը վարանելով տալ երևոյթին և անձին այն անունը, որին նա արժանի է:

Կայացաւ ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը. այս անգամ հրաւիրվեց և պ. Օհանջանեանը և ժողովը լսեց նրա ընդարձակ բացատրութիւնը, որ տևեց երկու ժամ:

Մենք մեր տեղեկութիւնները պիտի քաղէինք, ի հարկէ, Բագուի լրագիրներից: Ստանում ենք «Каспій» և «Бакин. Извѣстія» (մայիսի 14-ից): Առաջինը տուել է ժողովի համառօտ նկարագրութիւնը, երկրորդը աւելի մանրամասն հաշիւ է տպագրել, որի մէջ առանձին-առանձին դրված են խօսողները և նրանց խօսքերը: Գլխաւոր հետաքրքրութիւնը, ինչ ասել կուզէ, պ. Օհանջանեանի երկար ճառի մէջ է: «Каспій»-ն ասում է, թէ պ. Օհանջանեան «ամբողջ երկու ժամի ընթացքում ապացուցանում էր կէտ առ կէտ՝ քննիչ մասնաժողովի կատարած գործի վատ յատկութիւնները: Ցաւում ենք, որ զրկված ենք հնարաւորութիւնից ամբողջապէս բերելու պ. Օհանջանեանի բացատրութիւնը, որ պայծառ կերպով պատկերացնում է քննիչ մասնաժողովի վերաբերմունքը դէպի իր պարտաւորութիւնները»:

Եւ իրաւ, նայելով «Каспій»-ին, պ. Օհանջանեանը մի շարք մէրկացումների միջոցով ցոյց է տուել, թէ ինչպէս աշխատելիս են եղել, որ իրան մեղադրված յայտարարեն: «Бак. Извѣстія» խոստանում էր միւս համարում տալ պ. Օհանջանեանի ճառի բովանդակութիւնը: Մենք հարկաւոր համարեցինք սպասել այդ համարին: «Бакин. Извѣстія»-ն պարտաւոր էր տալ այդ ճառը ամբողջովին, որովհետև նա տպել էր քննիչ մասնաժողովի զեկուցագիրը ամբողջովին, առանց մի բառ կրճատելու: Անկողմնապահութեան, արդարութեան զգացմունքը պիտի հարկադրէր լրագրի վարիչներին ամեն ջանք գործ դնելու, որ տպված նիւթի դէմ հերքում տպվէր ամբողջովին: Բայց լրագիրը իր հետևեալ համարում տպեց պ. Օհանջանեանի ճառի սաստիկ համառօտ բովանդակութիւնը: Չը գիտենք, այդ կրճատման պատճառները որքան յարգելի են: Բայց իրողութիւնն այն է, որ մենք, ընթերցող հասարակութիւնը միայն այն գիտենք, որ պ. Օհանջանեանը հերքել է, իսկ թէ ինչպէս է հերքել, այդ չը գիտենք: Հարկաւոր էր քննիչ յանձնաժողովի զեկուցումը և պ. Օհանջանեանի հերքումը դնել միմեանց մօտ և քննել երկուսը անկողմնապահութեամբ: Տարաբաղդաբար, մենք զրկված ենք այդ հնարաւորութիւնից և պիտի բաւականանանք այն նիւթով, որ տուել են լրագիրները:

Այդ նիւթին մենք կը դիմենք վաղը:

Լ.

Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ

—

Թեթևամիտ դերասանը պիէսի մակերն է. նա միայն աշխատում է իր կուրտաժի համար, ուշադրութեան չառնելով ոչ հեղինակի և ոչ հանդիսականների շահերը: Մեր խօսքը դերասան Արմէնեանի մասին է:

Պ. Արմէնեան, որքան յիշում ենք, եղել է Կովկասում սրանից տասը թէ 12 տարի առաջ: Այն ժամանակ նա դեռ դերասան չէր բառի բուն նշանակութեամբ, այլ Մօլպէմէնի տաճարում ծառայող ամենահամեստ մի սպասաւոր: Ներկայումս Արմէնեան ձևակերպված և անհերքելի արժանաւորութիւններով օժտված դերասան է. նա ունի բեմական արտաքին, բաւական կատարելագործված դիկցիա, լաւ միմիկա, լաւ խաղ: Բրանդէսի «Հիւր» պիէսը, որով պարոնը ներկայացաւ Բաթումի հասարակութեանը, մեզ հաւաստիացրեց, որ Արմէնեան կրում է իր մէջ դրամատիքական չկօլայի լրջութիւն, հետևապէս անհրաժեշտ է միայն, որպէս զի նա լուռ ու մունջ, համեստաբար և առանց թմբկահարութեան շարունակէ իր գործը, խոյս տալով թէ փառասիրութեան հակումներից և թէ ցուցամոլութեան տենչանքներից, իսկ երբ ժամանակը—արժանաւորութիւններ գնահատող միակ անաչառ դատաւորը—կը գայ, դափնիները սեփական ցանկութեամբ շնորհ կը բերեն գեղարուեստի ներկայացուցչի մօտ և կողջունեն նրա անցեալն և ներկան:

Մենք նպատակ չունենք Արմէնեանի ընդունակութիւնների վերաբերմամբ խօսելու, որովհետև լուրջ և պատասխանատու դերում չենք տեսել նրան. մենք միայն այն կասենք, որ պարոնը անցեալ չունի և գոնէ Կովկասում նա անյայտ մի դերասան է: Սակայն այս այսպէս լինելով հանդերձ, Արմէնեան հէնց առաջին քայլից ինքնագովութեամբ է պարապում, և այն էլ բեմի բարձրութիւնից, հարցական տարակուսանք յարուցանելով Թատրոնի ժողովրդի մէջ:

Գործողութեան կէսում սպառողական դրութեան ենթարկել ժողովրդին յատկապէս այն նպատակով, որ Արմէնեանի նախկին չորս ընկերները իրանց ստորագրութեամբ մի ուղերձ կարդան նրա հասցէին՝ «ապագայ Ադամեան, հայկական բեմի փառք» և այլն ածականներով,—այդ տեսակ ցուցամոլութիւնից լուրջ դերասանը հեռու պիտի լինի:

Տիրօսեան

Բաթում.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒԼԱՎԷՐԻՑ

—

Մայիսի 5-ին

Մեր Բօրչալու գաւառի Եկատերինօնֆելդ ու Բօրչալու գաւառամասերի արդիւնաբերութեան վրա աւելացաւ և բամբակագործութիւնը: Անցեալ տարվայ աջող փորձերից յետոյ, այս տարի շատերը սկսեցին իրանց արդիւնաբերութեան վրա աւելացնել և այդ օգտաւէտ գործը: Ուրեմն, համարեա մեր երկու գաւառամասերի 38 հազար բնակիչների 25 հազարը, որոնք բնակութիւն ունեն հաստատած Խրամ ու Դեբէտ գետերի ստորին հովանքների ափերի վրա, այսուհետև եթէ աղքատ ապրեն, մեղաւորը մասամբ իրանց ծուլութիւնն է: Իսկ մեր այն հողատէրերը, որոնք մասներին փաթաթել են հողային հարկը և գիւղացիների տուրքը մի քանի անգամ կրկնապատկել, ցանկալի կը լինէր, որ նրանք այդպէս չը վարվէին իրանց գիւղացիների հետ ու հնարաւորութիւն տային նրանց էլ փոքր ի շատէ մարդավայել ապրել:

Յուսով ենք, որ այսուհետև մեր հարևան Թիւրք ազգաբնակութիւնից ամառները շատերը չեն տեղափոխվի Լօռի և Տրիալետ գաւառամասերը, որովհետև արօտները, շնորհիւ այդ գաւառամասերում ծաղկած կաթնատնտեսութեան, այնքան թանգացրել են, որ զօրեղ մրցումը նրանց կը ստիպի ընտելանալ նստակեաց կեանքին և արդիւնաբերել այն ընտիր հողերը, որոնք ձեռք են բերել պատմական աջող հանգամանքների շնորհիւ:

Գիւղատնտեսական արդիւնաբերութիւնն էլ վերջերս կարծէք գործարանական արդիւնաբերութեան նման սեփականութիւն է դառնում մասնաւոր անհատների: Զարմանալի է, որ մեր մեծախօս երիտասարդները ամեն կերպ չեն աշխատում այդ ազահ վիշապին արգելք լինելու և տիրանալու արդիւնաբերութեան այդ ճիւղին էլ:

Ժամանակ է հիմնիկվանից համայնական ոյժերով կռուել այդ չարիքի դէմ և գոնէ այդ արդիւնաբերութիւնը կենտրօնացնել համայնքների ձեռքին:

Ով որ գաւառներում ապրել է, նա չէ կարող չը նկատել մի վնասակար սովորութիւն մեր գիւղերում, այն է՝ ուրիշի սեփականութիւնը չը յարգել: Ո՛չ մի անհատ, ո՛չ մի համայնք չէ կարող երաշխաւորել, որ իրան տնկած ծառի պտուղը ինքը պիտի ուտէ, որ իրան սերմած արտը կը մնայ առանց կոտրելու մինչև հունձը, չեն կտորի նրա դառն աշխատանքով հասունացրած խաղողի վազերը կամ չեն գողանայ նրա աչքի լոյս եզները: Այս մինադամայն վնասակար սովորութիւնը, որը մտած է գիւղացիների մէջ, շատ օրինաւոր մարդկանց և համայնքների զզուեցրել է. ոչ ոք նոյն իսկ շահագործելու նպատակով չէ ուզում տնկել օրինակելի տնկարաններ կամ բերել տալ ընտիր տեղի ցուլեր և ձիեր ընտանի կենդանիներին ազնուացնելու համար: Սրա գլխաւոր պատճառը համայնքի ինքնագիտակցութեան պակասութիւնն է: Այն ինչ վաշխառուի ու գողի վրա համայնքի արհամարհանքն

ու բարոյական պատիժը աւելի մեծ ազդեցութիւն ունին, քան պrosoկօլը, ծեծը կամ բանտը: Փորձերը ցոյց են տալիս, որ ծեծն ու բանտը աւելի փչացնում են չարագործին և ոչ թէ ուղղում:

Մեր գիւղացիների աղքատութեան գլխաւոր պատճառներից մէկն էլ աննպատակ դատարանների չէմքեր կխճորելն է, որ հարստացնում է ապլակատներին և աղքատացնում գիւղացիներին: Ինչու գերմանացուն էլ չենք պատահում դատարանում, մի՞թէ նա էլ մեզ պէս մարդ չէ: Նա իր տնտեսութեան մէջ մտցնում է ժամանակի պահանջների համաձայն փոփոխութիւն. եթէ նա ձգտում է սեփականացնել այն հողը, որ մշակում է ինքը, նա շինում է կանոնաւոր ճանապարհներ, բաց է անում հիւանդանոց, ուսումնարան և գործում է կուլտուրական ոյժերով:

Մեհրաբ

ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԻՆ-ԱԶԱՅԻՑ

Մայիսի 9-ին

Այս ձմեռվայ ցրտերը մեր ժողովրդին մեծ վնաս տուին: Վերջին մի քանի տարիների ձմեռները մեղանում շատ մեղմ էին լինում. կարծելով, որ այս ձմեռը էս միւսների նման կանցնի, մեր գիւղացիների մեծ մասը (քիչ բացառութեամբ) այգիներն առանց ծածկելու թողեց. սակայն ցուրտը հասաւ մինչև 23° Ր. և բաց մնացած բոլոր այգիները տարաւ. այնպէս որ, ամենաքիչը, երեք տարի պէտք է սպասել պտուղ ստանալու համար: Այդ հանգամանքը շատերին ստիպեց քանդել այգիները: Սեփական այգիներից գոնէ տան գինին, խաղողը գալիս էր, որով և դրանց վրա ծախսվող մի քանի հազար րուբլին ժողովրդի մօտն էր մնում:

Առանց գինու և խաղողի մի կերպ կարելի է ապրել. բայց ժողովուրդն ի՞նչ պիտի անէ, երբ իր ձեռքից հացն էլ խլվի, երբ թթենիներն էլ, բամբակն էլ ոչնչանան: Ահա այժմ մեր գիւղացիները վշտացած սրտով այդ սև օրերին են սպասում: Հիմա մեզ տանջողը և մեր աչքերից արտասուք քամողը մորեխն է:

Մեղրիի կողմերից 1903 թ. յուլիս և օգոստոս ամիսներում մեզ մօտ եկան մեծ քանակութեամբ «կշտացած» մորեխներ, որոնք այն ժամանակ համարեա ոչ մի վնաս չը տուին: Մնալով այստեղ՝ սերմ ցցեցին, որով աւելի բազմացան [1]) ու վտանգաւոր դարձան: Ժողովրդից ոմանք, գալիք վտանգը նախազգալով, սկսեցին մորեխի սերմը հաւաքել. կառավարութիւնն էլ իր կողմից այդ ստիպողական դարձրեց—իւրաքանչիւր տնից մի պուդ սերմ պահանջելով: Թէև այդպիսով մեր գաւառացիք մի քանի հարիւր պուդ սերմ ոչնչացրին, բայց այնու ամենայնիւ մորեխը չը ջնջվեց:

Հէնց որ ցուրտ ձմեռվանից յետոյ եղանակները սկսեցին մի քիչ տաքանալ, մորեխներն էլ դուրս եկան, արթնացան և իրանց բազմութեամբ ծածկեցին ամեն ինչ: Այժմ մորեխի ամենաեռուն ժամանակն է. Ներքին-Ագուլիսից մինչև Նէհրամ գտնվող ահագին տարածութեան վրա նրանք արդէն սկսել են իրանց աւերածութիւնները: Խոտերը և ցորենի արտերը իր՞ր եռից ոչնչանում են՝ կերակուր լինելով այդ փոքրիկ, բայց թւով անհամար, միջատներին: Պատմում են, որ Դաստա գիւղացի մի թուրք, երբ տեսնում է արիւնքրտինքով բուսցրած իր միակ արտի մորեխից աւերվելը, իր աչքի լոյսի պէս սիրած մի հատիկ եզը տանում, պտտեցնում է արտի շուրջը և ապա մորթում, մատաղ է անում, որպէս զի Աստուած խղճայ և մորեխը նրա արտից հեռացնէ:

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցների է դիմել մորեխը ջնջելու համար: Ամիս ու կէսից աւելի է, որ մեր գիւղերում, օրը ցերեկով, ինչպէս ասում են, «մարդ չես գտնի». մարդ ու կին, ծեր ու մանուկ բոլորը գնում են, երբեմն նոյն իսկ շատ հեռու, մորեխ կոտորելու: Ցերեկը ծածկ հորեր են փորում, իսկ կանայք և երեխաներն աւելով փոքրիկ մորեխներն այդտեղ են քշում և իսկոյն հողը վրան տալիս: Թէև այժմ այդ ձևով մորեխ կոտորելն ամենայարմար միջոցն է, բայց դժբախտաբար, ամբողջ գաւառակի կողմից այդ չէ գործադրվում: Մեղնից հիւսիս գտնվող «վերի» գիւղացիները մի քանի օր միայն օգնութեան եկան. իսկ մեր հարևան թուրքերը, թէև պահապաններից (стражникъ) մտրակներից ստիպված երբեմն մի քանի հոգով գնում են, բայց ամենևին չեն կոտորում, ասելով, որ Աստուծու ստեղծածն է և, ուրեմն, սպանելը մեղք է:

[1]) Մի մորեխը դնում է 50—70 ձու:

Բացի դրանից կառավարութիւնը ուղարկել է «ֆրանսիական կանաչ» (французская зелень) անունով մի տեսակ փոշի, որը ջրի մէջ լուծելով, սրսկում են դաշտերում: Ինչպէս երևում է, ջրի հետ համեմատած, այդ փոշուց շատ քիչ են վերցնում—17 վեդրօ ջրին մի ֆունտ փոշի, ուստի և ոչ մի ազդեցութիւն չէ ունենում: Սակայն փորձը ցոյց է տալիս, որ եթէ նոյն քանակութեամբ ջրի մէջ 3—4 ֆունտ են խառնում, ներգործում է: Դժբախտաբար այդպէս չեն վարվում:

Գիւղացիք տեսնելով, որ ոչ իրանց կոտորելովն է վերջանում և ոչ էլ դեղն է օգնում, մարդկային միջոցներից յոյսերը կտրած, դիմում են եկեղեցուն, թափորին և մատաղին: Մարդ ուղարկեցին Փոքր-Մասիսի վրա գտնվող ս. Յակովբայ աղբիւրից ջուր բերելու, որպէս զի ջրի հետ, նոյն սրբի անունով կոչվող թռչունները (նաև տարմ) գան և մորեխը կոտորեն:

Արդէն ջրի գնալուց առաջ էլ մեզ մօտ այդ թռչուններից մի քանի խմբեր կային, որոնց թիւն այժմ աւելի շատ է: Պէտք է ասել, որ տարմը իրօք ոչնչացնում է մորեխը. ժողովուրդն իր յոյսը միայն նրա վրա է դրել և իր այդ դարդին դարման նրանից է սպասում: Եթէ չը լինի ոստիկանութեան ստիպմունքը, գիւղացիները մորեխ կոտորելու այլ ևս չեն գնայ, որովհետև արդէն տարմը կայ:

Թէև ներկայումս մորեխը, առաջվայ հետ համեմատած, բաւական քչացել է, բայց արդեօք բոլորովին կը վերջանայ, այդ հարց է:

Յակ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, մայիսի 18-ին

«Մշակի» այսօրվայ համարում կարդացի պ. Գ. Ենգիբարեանի պատասխանը և աւելի ևս համոզվեցի, որ պարոնը, թէև փաստաբան, դեռ չը գիտէ, թէ ինչն է փաստաբանի գործը:

Իր անցեալ նամակում նա ասում էր, թէ ինքը Էջմիածնի փաստաբան է և ոչ խորհրդատու: Ես բացատրեցի, որ դա անհեթեթութիւն է: Եւ որպէս զի պարզ բանի մասին վերացական դատողութիւններ տուած չը լինենք, ես գրեցի հետևեալ տողերը. «Էջմիածնի Սինօդը, երևի, դատաստանական գործեր շատ ունի, այնքան շատ, որ հարկաւոր է մշտական փաստաբան պահել ռոճիկով: Կան այնպիսի փաստաբաններ, որոնք իրանց վարած գործերի գումարից յայտնի տոկոս են ստանում. կան և այնպիսիները, որոնք մշտական ռոճիկով են ծառայում մի հիմնարկութեան և անուանվում են իւրիս-կօնսուլտ: Այդ պաշտօնն էլ, ինչպէս երևում է, տրված է պ. Ենգիբարեանին ժամանակաւորապէս: Իբրև Էջմիածնի հաւատարմատար, պ. Ենգիբարեանը պէտք է կատարէ վանքի վարչութեան բոլոր այն յանձնարարութիւնները, որոնք վերաբերում են նրա մասնագիտութեան, այսինքն իրաւաբանութեան, և նա, իբրև Էջմիածնի գանձարանից ռոճիկ ստացող պաշտօնեայ, պարտաւոր է ոչ միայն կատարել յանձնարարութիւնները, այլ և խորհուրդներ տալ վանքի քաղաքացիական շահերը պաշտպանելու համար»:

Այս տողերը կարդալուց յետոյ պ. Ենգիբարեանը դարձեալ վիճելու հնարաւորութիւն է գտել և ինձ ասում է. «Իմ մասնագիտութեան չէ վերաբերում մասնակցելու, թէ ի՞նչպէս պէտք է գրվեն ամուսնալուծութեան և ձեռնադրութեան թղթեր և ոչ էլ կարող եմ այդ թղթերը ըստ պատկանելոյն հասցնելու ճանապարհները իմանալ»: Երկուսից մէկը. պ. Ենգիբարեանը կամ չէ հասկացել իմ վերոյիշեալ տողերը, որոնք, կարծեմ, հայերէն են, կամ ուղղակի չը գիտէ, թէ ինչ է այն պաշտօնը, որը ստանալու համար նա աշխատում էր դեռ անցեալ տարվայ յունիս ամսից (ինչպէս ես լսեցի Էջմիածնում անցեալ տարի, նոյն այդ ժամանակներում): Պ. Ենգիբարեանը ինձ է միամիտ ձևացող անուանում: Բայց ինքը որքա՞ն առաջ է գնում միամիտ ձևանալու մէջ: Ասացէք խնդրեմ, կարո՞ղ է Սինօդը 2400 րուբլի (եթէ չեմ սխալվում, պ. Ենգիբարեանին այս ռոճիկն է նշանակված), տալ մէկին, որպէս զի նա ասէ, թէ ի՞նչպէս պէտք է «գրվեն ամուսնալուծութեան և ձեռնադրութեան թղթեր» կամ—որը ուղղակի կուրիօզ է—«այդ թղթերը ըստ պատկանելոյն հասցնելու ճանապարհները իմանալ»: Այդ գործերի համար Էջմիածնում թէ բաւականաչափ գրագիրներ կան իշխանութեան կարգադրութիւնները արտագրելու և թէ ծառաներ՝ այդ թղթերը պօստ տանելու համար:

Իզուր պ. Ենգիբարեանը դէս ու դէն է ընկնում: Նրա պաշտօնն է միմիայն դ ա տ ա ս տ ա ն ա կ ա ն գործեր վարելը: Շա՞տ կունենայ Սինօդը այդպիսի գործեր պ. Ենգիբարեանին յանձնելու համար—այդ ուրիշ հարց է: Յամենայն դէպս, պ. Ենգիբարեանը, ի հարկէ, գիտէ, որ Սինօդի գանձարանը աղքատ է և եթէ դատաստանական շատ գործեր չը լինեն, նա ինքը կասէ, թէ Սինօդը փաստաբանի կարօտութիւն չունի: Իսկ դատաստանական գործերից դուրս նա ուրիշ ոչ մի պարտաւորութիւն և նշանակութիւն չը պիտի ունենայ Էջմիածնում: Նա միշտ և ամենայն եռանդով պէտք է զբաղված լինի դատաստանական գործեր վարելով: Հէնց որ չեղան այդպիսի գործեր, պ. Ենգիբարեանի պաշտօնը կը դառնայ սինեկուրա և այդ րոպէից, հաւատացած ենք, նա ինքը, ինչպէս ասված է Աւետարանի մէջ, թափ կը տայ իր ոտների փոշին ու կը գնայ ուրիշ հիմնարկութիւնների մէջ փաստաբանական պրակտիկա որոնելու:

Պ. Ենգիբարեանը նորից կրկնում է, որ Սինօդը յեղաշրջել է, կարելի է նոյն իսկ ասել՝ կեղծել է Վեհափառի առաջին կոնդակի իմաստը: Տարաբաղդաբար, ես փաստեր չունեմ այս մասին հաստատապէս մի բան ասելու համար: Մեղադրանքը չափազանց պարզ է, և Սինօդին է մնում բացատրել այդ բանը:

Իմ յօդուածի մէջ ինձ հետաքրքրողը հերքումների հոգեբանութիւնն է եղել: Այսօր էլ նոյնն եմ կրկնում: Այդ հոգեբանութեան տեսակէտից հետաքրքրական է և հետևեալ իրողութիւնը: Մօտ երկու շաբաթ «Արարատի» այն հրամանը, որի մէջ տպված է Սինօդի որոշումը, ընկած էր մեր խմբագրութեան մէջ և պ. Ենգիբարեանը հերքում չէր հրատարակում: Հերքելու կարիքը նա զգաց միայն այն ժամանակ, երբ Սինօդի պաշտօնական որոշումը արտատպվեց «Մշակի» մէջ:

Լ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Գրօզնիա, ապրիլի 25-ին

Կարդացի ներկայ տարվայ մարտի 24-ի № 60 «Մշակ» լրագրի ներքին լուրերի բաժնում Գրօզնայից գրված յետագայ տողերը. «Չը նայելով, որ տեղիս քահանան ստանում է որոշ վարձ այստեղի քաղաքային դպրոցից և գիմնազիայից, բայց նա իր պարտականութիւնը չէ կատարում: Օրինակ, երբ մօտենում է ռոճիկ ստանալու ժամանակը, քահանան գնում է դպրոցները և մէկերկու օր պարապում է, իսկ փողը ստանալուց յետոյ ուսումնարանները չէ յաճախում: Աշակերտների և աշակերտուհիների մեծ մասը խօսել անգամ չը գիտեն մայրենի լեզուով: Մինչև ե՞րբ պէտք է այսպէս շարունակվի»:

Պ. լրատուի հաղորդած տեղեկութեան բովանդակութիւնից երևում է, որ ինքը տեղական պայմանների մասին շատ քիչ տեղեկութիւն ունի և առանց ուսումնասիրելու Գրօզնայի հայ հասարակական կեանքը, անխոհեմութիւն է ունեցել մեղադրական վճիռներ արձակելու իմ պաշտօնավարութեան մասին:

Նախ և առաջ պէտք է գիտենալ, որ ես կրօնուսոյց եմ, բայց ոչ լեզուի ուսուցիչ, հետևաբար, ոչ իրաւունք ունեմ լեզու աւանդելու և ոչ էլ պատասխանատու եմ այդ առարկայի համար, թէև ինքս մեծ դժուարութիւն եմ կրում օտարախօս երեխաներին հայոց կրօն աւանդել. իսկ աշակերտների և աշակերտուհիների մայրենի լեզուով խօսել չը գիտենալու պատճառը պէտք է վերագրել ուղղակի ընտանեկան շրջանին, որովհետև այստեղի ժողովրդի մեծամասնութիւնը լինելով Վրաստանի, այն է՝ Թելաւի, Դուշէթի, Ախալցխայի և այլ քաղաքների վիրաբնակիչներ, պէտք է ասեմ, որ նրանց մշտական գործածական լեզուն—վրացերէնն է:

Երկրորդ՝ դասերից բացակայութիւն, ճիշդ է, ունենում եմ, բայց ոչ այնքան յաճախ, ինչպէս լրատուն է հաղորդում. իսկ բացակայութեանս պատճառը ծխերի օրինակատարութիւններն են և Մեծ պասի ճաշվայ ժամերգութիւնները, ըստ որում լինելով միակ տեղական քահանայ, չեմ կարող, ի հարկէ, ժամերգութիւնը և ժողովրդի անհրաժեշտ հոգևոր պէտքերը թողած՝ դպրոց յաճախել. թէև կարելի եղածին չափ աշխատում եմ օրինակատարութիւնները յարմարեցնել դասերից ազատ ժամերին:

Եւ երրորդ՝ կրօնուսուցչութեան պաշտօնը ես վարում եմ միմիայն քաղաքային երկսեռ դպրոցներում ամսական հինգ րուբլի վարձատրութեամբ, ունենալով շաբաթական մի և երկու դաս. իսկ նորաբաց իգական պրոգիմնազիայում (բայց ոչ պ. լրատուի երևակայած գիմնազիայում, որ բոլորովին գոյութիւն չունի տեղս) հայ աշակերտուհիների թւի սակաւութեան պատճառով մինչև այժմ կրօն չէ աւանդվել. մինչդեռ լրատուն այնքան քիչ տեղեկութիւն ունի իմ վարած պաշտօնների մասին, որ այդ դպրոցի մէջ էլ ինձ ուսուցիչ (անշուշտ նրա կարծիքով լեզուի) ճանաչելով, մեղադրանք է արձակում իմ հասցէին՝ աշակերտուհիների մայրենի լեզու չը գիտենալու համար:

Փօղոս քահ. Մօլախալցեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արտասահմանեան համալսարանների (որոնց մէջ ընդունվում են և ուսանողուհիներ) և թէ մայրաքաղաքի կանանց բժշկական ինստիտուտի փորձերը ցոյց են տուել, որ Ռուսաստանի միջնակարգ դպրոցներն աւարտած օրիորդները չեն ցոյց տալիս այն աստիճանի պատրաստականութիւն մաթեմաթիքայից և բնական գիտութիւններից, որ կարողանան աջողութեամբ հետևել համալսարանների կամ ինստիտուտի բարձրագոյն դասընթացներին: Ահա այդ պակասը լրացնելու համար՝ Պետերբուրգում անցեալ տարվանից բացվել են կանանց բնագիտական կուրսեր լուսաւորութեան մինիստրի թոյլտուութիւնով: Հիմնադիրն է Մ. Ա. Լօխվեցկաեա-Սկալօնը, իսկ դասատուներն են ակադեմիաների, ինստիտուտների և համալսարանի պրօֆեսօրները: Դասընթացի առարկաներն են բնական գիտութիւնների և մաթեմաթիքայի բոլոր ճիւղերը:

—

Տեղական „Нов. Об." լրագրին հաղորդում են Ե ր և ա ն ի ց, որ մայիսի սկզբներում Նաqaroվսկի փողոցում, իր սեփական բնակարանում գտել են մորթված լուացար Մարիամ անունով կնոջը: Ոճիրը կատարված է կողոպտելու նպատակով: Հանգուցեալը հաւաքած է եղել մօտ 600 ր. որ բանկումն է պահելիս եղել: Պատերազմի պատճառով բանկը փողերդ կուտէ, համոզում են նրան և նա դուրս է առնում: Նոյն օրը և եթ սպանում են նրան: Բռնված են երկու ոճրագործները, որոնց մօտ գտնվել են և դրամները, և զոհի ունեցած թանգագին մի երկու իրերը:

—

Ներկայ մայիսի 20-ին լրանում է հռչակաւոր ռուս կոմպօզիտօր-երաժշտագէտ Մ. Ի. Գլինկայի ծննդեան օրվայ հարիւրամեակը: Այդ առիթով Մօսկվայի քաղաքային վարչութիւնը որոշել է. 1) կոմպօզիտօրի կիսարձանը դնել առաջին քաղաքային տանը, 2) դումային ներկայացնել զեկուցագիր Գլինկայի անունով թոշակաւոր պահելու մասին Մօսկվայի կօնսերվատօրիայում. 3) իւրաքանչիւր տարի մայիսի 20-ին տօնել նրա ծննդեան տարեդարձը, ժողովրդական տան մէջ կատարելով նրա գրուածքներից:

—

Ե ա լ տ ա յ ի ց գրում են „Одес. Нов." լրագրին, որ յայտնի ռուս երիտասարդ գրող Ա. Պ. Չեխօվը, սաստիկ հետաքրքրվելով Հեռաւոր Արևելքի պատերազմով, վճռել է գնալ պատերազմական գործողութիւնների վայրը: Ամենից հաւանականն այն է, որ հռչակաւոր գրողը պատերազմ կը գնայ իբրև պահեստում գտնվող բժիշկ:

—

ԳՕՐՈՒՑ մեզ գրում են. «Սուտ չեն ասում տեղացիք, թէ այս տարի գարուն կամ ամառ չը կայ: Մի տարօրինակ բան է այս տարվայ գարունը. օրեկան տասը տեսակ եղանակ է անում: Ապրիլի սկզբից մինչև օրս շարունակ գիշեր թէ ցերեկ փչում է քամին երբեմն արևելքից, երբեմն արևմուտքից, երբեմն անձրևախառն, երբեմն կարկտախառն և երբեմն էլ ձիւնախառն, այնպէս որ մեր գիւղացիք ոչ մի տեղ չեն սկսել դաշտային աշխատանքները, իսկ այգեպանները մեծ տարակուսանքի մէջ են և յոյսերը բոլորովին կտրել են, ինչ բանջարեղէն որ ցանել էին, բոլորն էլ աջող դուրս էր եկել, իսկ այժմ ցուրտը և շարունակ տեղացող անձրևները բոլորովին փչացրին ամեն բան, քիչ չը վնասվեցին նաև ծառատունկները և վազը, ամենքի յոյսը միայն աշնանացանքերի վրա է, որոնք բաւական լաւ յոյսեր են տալիս: Մեզանում կենսական մթերքները նայելով ուրիշ տեղերին, պէտք է ասած բաւական էժան են. օրինակ, տեղական ալիւրից թխած հացը՝ ֆունտը արժէ $2^1/_2$ կոպ., տաւարի միսը 12 կոպ., պանիրը 15—20 կոպ., ձուն 4 հատը 5 կոպէկ, տեղական գինու թունգին (5 շիշ) 60 կոպէկ»:

—

ԱՐԴՈՒԻՆԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 8-ին, առաւօտեան ժամը 5-ի միջոցները, Արդուինից մի ժամ հեռու՝ Վաչրիա աւված թիւրքաբնակ փոքրիկ գիւղում ցաւալի մի դէպք պատահեց:—Վաչրիացի Իխթիար օղլի Էմինը սրանից մօտաւորապէս $1^1/_2$ տարի առաջ, Վաչրիայից $^1/_2$ ժամ հեռու Ագլախա գիւղում մի թիւրք սպանած լինելու համար մինչև հիմա կառավարութեան երեսից թաքնված էր մնում ու ձեռք չէր անցնում: Ամսիս 7-ին լրտեսի միջոցով տեղական կառավարութիւնը տեղեկանալով Իխթիար օղլի Էմինի պահված լինելը Վաչրիա գիւղում, իր սեփական տան մէջ՝ կարգադրութիւն է անում նրան բռնելու: Նոյն երեկոյեան գիշերը Արդուինի ուչաստկօվի նաչալնիկ իշխան Ե. Աբաշիձէն մի քանի ստրաժնիկներով գնում է Վաչրիա և շրջապատում է Իխթիար օղլի Էմինի տունը, ուր ճիշդ որ պահված է եղել յանցաւոր Էմինը. նա անձնատուր չէ լինում և սկսվում է հրացանաձգութիւնը շրջապատողների և Էմինի մէջ, որով մահացու վէրք է ստանում Էմինը իր տան մէջ: Այդ ժամանակ դադարեցնելով հրացանաձգութիւնը՝ շրջապատողները հետաքրքրված սպասում են Էմինի ստացած վէրքի հետևանքին և արդէն լուսանում է: Իշխան Աբաշիձէն վերջապէս Էմինի ազգականներից Խուշրուդ Իխթիար օղլուն առաջարկում է մտնել տունը և իմանալ Էմինի ողջ կամ մեռած լինել: Խուշրուդը մտնում է տունը և տեսնելով Էմինին մահացու վէրք ստացած փռւած, բացականչում է. «Մարդը մեռնում է, շտապով խօջա բերէք»: Խուշրուդի այս բացականչութիւնը վստահութիւն ներշնչելով իշխան Աբաշիձէին, իսկոյն ինքն է մտնում և երբ վիրաւոր Էմինի գտնված սենեակի շէմքի վրա ոտք է դնում, վիրաւոր Էմինը Մարթինի հրացանը ուղղում է իշխանի կուրծքին և մի գնդակով նրան շնչասպառ գլորում է գետին: Էմինի հրացանի գնդակը իշխանի կուրծքից, ձախ կողմից մտնելով՝ դուրս էր եկել կռնակից, որից իսկոյն մեռել էր, իսկ յանցաւոր Էմին Իխթիար-օղլին էլ իր ստացած վէրքից մեռել է 5—6 ժամ վերջը: Բայց Իխթիար օղլի Խուշրուդի «մարդը մեռնում է, շտապօք խօջա բերէք» բացականչած խօսքի խորհրդաւոր լինելը ապացուցանելով՝ կառավարութիւնը իսկոյն բանտարկեց նրան,

և հաւանական է, որ ուրիշ կասկածելի մարդիկ նորից բանտարկվեն։ Հանգուցեալ Եաղօն Արաշիձէն Քութայիսի բնակիչ էր. 16 տարուց աւելի ապրելով Արգուխնում՝ իր բարեսրտութեամբ ամբողջ ազգաբնակութեան սիրելի էր դարձած և առհասարակ բոլորի յարգանքն էր վայելում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Պորտ-Արտուրի յարձակման ականատեսը։ Մայիսի 22-ին, գիշերը մի Ֆրանսիացի դուրս գալով Դալնիից և հասնելով Չիֆու, ականատես էր եղել Պորտ-Արտուրի վրա եղած յարձակման։ Նա ասում է, որ եապօնական 8 մեծ նաւեր, մի ժամվայ ընթացքում լողում էին նաւահանգստի մուտքի շուրջը և հարուածում էին բերդը ամեն 10 րոպէն մի անգամ։ Մինչև յիշեալ ֆրանսիացու մեկնումը Դալնիից, այդտեղ ամեն բան հանդարտ էր. բայց ամեն րոպէ սպասում էին յարձակումն եապօնացիների կողմից։ Զինուորական և քաղաքացիական պաշտօնատար անձինք պատրաստվում էին մեկնել և քաղաքում մնացել էին միայն մի քանի հոգի, որոնք պաշտօնական դիրք չունէին։ Եապօնացիները կենտրոնացել են Բիցզիվօում և Կինչժօում, մտադրվելով գրոհ տալ Պորտ-Արտուրի վրա թերակղզու երկու կողմերից։ (Р. Ар.)

Կոզակների գործողութիւնները մանջուրեան-կորէական սահմանագլխի վրա։ «Morning Post» լրագրի զինուորական թղթակիցը տեղեկութիւններ է հաղորդում կոզակների գործողութիւնների մասին մանջուրիան-կորէական սահմանագլխի վրա։ Շարունակ յարձակվելով եապօնական հաղորդակցական գծի վրա, կոզակները աւերում են ուտեստի պահեստները, ոչնչացնում են պաշարները և, ինչպէս յայտնվեց, պաշարների մեծ մասը կոզակները ոչնչացրել էին դեռ աւելի կանուխ, քան եապօնացիները սկսեցին իրանց յարձակողական շարժումը։ Եապօնական երկու մեծ տրանսպորտներ այս օրերս Րենենկամպֆի կոզակները բռնել էին։ Նոյն լրագրի Սէուլից ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, 700 կոզակ անցեալ շաբաթվայ սկզբին անցան Կիլիանով հիւսիսային Կորէայում։ (Рус. Вѣд.)

Չինաստանի չէզոքութեան խնդիրը։ «Times»-ին և ուրիշ լրագիրներին հեռագրում են Պեկինից, որ պրինց Ցինը, չինական արտաքին գործերի մինիստրութեան պետը, նորից առաջարկել է փոխ-արքաներին ամեն կերպ հոգ տանել խիստ չէզոքութիւն պահպանելու մասին։ Իր հրահանգի մէջ փոխ-արքաներին պրինցը ցոյց է տալիս, որ Եապօնիայի յաղթանակը չէ համապատասխանում չինական ազգի լուրջ շահերին, որի համար մեծ դժբախտութիւն կը լինէր, եթէ եապօնական հովանաւորութիւն հաստատվէր Չինաստանի վրա։

Տօկիօից եկած վերջին տեղեկութիւններին նայելով, Սասեբօ բերվել են 119 ծանր վիրաւորված եապօնացիներ, որոնք գտնվում էին Խատցուզէ զրահաւորի վրա նրա կործանման րոպէին և ազատվել են օգնութեան հասած նաւերով։ (Р. А.)

Ֆրանսիացիների ուրախութիւնը եապօնական կորուստների մասին։ Պարիզից գրում են «Новое Время» լրագրին, որ եապօնական երկու առաջնակարգ նաւերի կորուստը ուրախութիւն առաջ բերեց այնտեղ. շատ լրագիրներ իրանց յօդուածները սկսեցին այս վերնագրով. «Chacun son tour»—«ամեն մէկը իր հերթին», կամ այդ մտքով։ Եւ որովհետև դրա հետ միաժամանակ լուր ստացվեց գեներալ Կուրօկիի բանակի նահանջման մասին դէպի հարաւ, ուստի այն պէսսիմիզմը, որ առաջ տիրում էր, յանկարծ տեղի տուեց վարդագոյն յոյսերի։ Այնպիսի երկու հզօր նաւերի—«Խատցուզէի» և «Իօշինօի»—գործածութիւնից դուրս գալը», ասում են Պարիզի լրագիրները, գրեթէ հաւասարեցնում են Եապօնիայի և Ռուսաստանի ծովային զօրութիւնները։ Այդ, յամենայն դէպս, հնարաւորութիւն կը տայ Պորտ-Արտուրի պաշտպաններին դիմանալ մինչև Բալտիկեան էսկադրայի գալը։ Իսկ այդ ժամանակ դերերը կը փոխվեն, որովհետև ռուսական նաւատորմը աւելի զօրեղ կը լինի եապօնականից։ Բոլոր հարցը այժմ նրանում է, թէ արդեօք գեներալ Կուրօպատկինը ունի բաւականաչափ զօրք, որպէս զի կարողանայ հասցնել գեներալ Կուրօկիի բանակին այնպիսի պարտութիւն, որ ստիպէր նրան յետ անցնել Եալու գետը և այդպիսով ձգձգել կռիւը մինչև յուլիսի կամ օգոստոսի վերջը։ Պէտք է մանեօվր անել, ասում են Պարիզի լրագիրները—գրեթէ միաձայն, չը սպասել, մինչև թշնամին կը հաւաքէ բոլոր իր ոյժերը և ջարդել նրան մաս-մաս։ Եւ իբրև ապացոյց, որ այդպէս պէտք է անել, նրանք մատնացոյց են լինում այնպիսի հեղինակութիւնների վրա, ինչպէս Մալեար, Լանգլուա, Բօննօլ—Ֆրանսիայում, Վիլլիսեն, Կլաուզէվից—Գերմանիայում։ Ընդհանրապէս, ամենքը Պարիզում անհամբերութեամբ սպասում են մօտաւոր դէպքերին և լուրերին գեներալ Կուրօպատկինի յաղթութեան մասին այն հաստատ համոզմունքով, որ այդ յաղթութիւնը շուտով տեղի կունենայ։ (Н. Вр.)։

«Times» լրագրի կարծիքը ռուսաց զօրքի մասին։ Այդ լրագրի պատերազմական թղթակիցը ասում է, թէ չէ կարելի չը խոստովանել այն բոլոր դժուարութիւնները, որոնց հետ պէտք է կռւի գեներալ Կուրօպատկինը։ Եթէ նոյն իսկ ենթադրել, որ ռուսաց բանակին չաջողվի պահել իր գրաւած դիրքերը, դարձեալ ռուս զինուորները չեն կարող յանդիմանութեան արժանանալ, որովհետև ռուսաց զինուորները գերազանց են եապօնացիներից և առաջվայ պէս հաստատ է մնում այն, որ յատկութեամբ ռուս զօրքերը բարձր են կանգնած։ (Т. А.)։

ՖՐԱՆԿՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

—

Ֆրանսատեաց Կրիսպիի մահը, արմատական կուսակցութեան թէ Ֆրանսիայում և թէ Իտալիայում իշխանութեան գլուխ անցնելը և մանաւանդ Ֆրանսիայի վճռական որոշումը հակակղերական քաղաքականութիւնից չը հրաժարվելու—այնպիսի խոշոր դէպքեր էին, որոնց բարերար հակահարուածը շուտով զգալի պիտի լինէր երկու ազգերի յարաբերութեան վրա։ Իտալիան երբ տեսաւ, երբ համոզվեց, որ ժամանակակից Ֆրանսիան ոչ մի ցանկութիւն չունի Պապի փայփայած երազը իրագործելու, յաւիտենական քաղաքը՝ Հռոմը դնելու Քահանայապետի մականի տակ, առաջին քայլն արեց մերձեցումի, բարեկամութեան։ Իտալական թագաւորը այցելեց Պարիզ։ Նախագահ Լուբէ փոխարինեց այդ այցելութիւնը վերջերս, և այնպիսի պայմանների մէջ, որ Իտալիայի համար մանաւորաբար փաղաքշական էր։ Հանրապետութեան նախագահը՝ Իտալիայի անհաշտ թշնամուն՝ Վատիկանին չայցելեց, մի դէպք, որ անօրինակ է պատմութեան մէջ։ Եթէ Լուբէ մի կաթոլիկ պետութեան ներկայացուցիչն անգամ չը լինէր, կաթոլիկների պետին դէմ կատարված այդ ցոյցը չը պէտք է դադարէր նշանակալից լինելուց։ Հռոմ այցելող բոլոր պետական գլուխները, միշտ անհրաժեշտ են համարել իտալական թագաւորից յետոյ այցելել Վատիկանին։ Նոյն ընթացքը բռնեց բողոքական Վիլհէլմը, անցեալներում։

Ու երկու «քոյր» ազգերի մերձեցման պտուղն եղան այն կրկնակ դաշնագիրները, որ կնքվեցին յաջորդաբար ֆրանսիական և իտալական կաբինէտների կողմից։ Առաջինը՝ իրաւարարական դաշնագիրն էր, որի մասին խօսվեց «Մշակում», և որը յար և նման է Անգլիայի հետ կնքված դաշնագրին, իսկ երկրորդն է՝ աշխատանքի դաշնագիրը, մի վերին աստիճանի հետաքրքիր դոկումէնտ։

Մինչև այժմ, աշխատանքի պաշտպանութեան հարցի մէջ մեծ քայլեր առած պետութիւնները, իրանց հետ մրցող կառավարութիւնների դէմ աշխատում էին կռւել միայն բարձր տարիֆներով։ Բայց ֆրանկօ-իտալական աշխատանքի դաշնագիրը գալիս է ապացուցանելու, որ մրցումը կարելի է դնել մի բոլորովին տարբեր, աւելի բեղմնաւոր հողի վրա։ Այդ հողը՝ փոխադարձ զիջողութիւնների հողն է։ Ֆրանսիան յանձն է առնում մի շարք առաւելութիւններ ընծայել իտալացի բանուորներին, իսկ Իտալիան՝ ֆրանսիացի բանուորներին։ Դաշնագիրը պատրաստված է Հռոմում, մի կողմից Լուցցատտի և Նավա իտալական մինիստրների և միւս կողմից Բարէրի՝ Հռոմի ֆրանսիական դեսպանի՝ և Արթիւր Ֆօնտէնի՝ Պարիզի աշխատանքի տեսչի, Ֆրանսիայի վաճառականական, թղթատարական և հեռագրական մինիստրի մասնաւոր պատուիրակի բանակցութիւնների շնորհիւ։ Դաշնագրի վերջնական բնագիրը հաստատվեց Հռոմում, ապրիլ ամսի երկրորդ կիսում և պիտի ենթարկվի շուտով ֆրանսիական և իտալական խորհրդարանների վաւերացման։

Ներկայ դաշնագիրը կնքված է 5 տարվայ համար. երկու կողմերը կարող են այդ պայմանաժամից յետոյ իրանց համաձայնութիւնը խզել. այդ դէպքում, պէտք է, որ մի տարի առաջ փոխադարձաբար միմեանց իմաց տան։ Բայց նկատի ունենալով այն ահագին առաւելութիւնները, որ դաշնագիրը տալիս է իտալացիներին, կարելի է մեծապէս յուսալ, որ Հռոմի կառավարութիւնը ոչ միայն չը պէտք է ցանկայ համաձայնութիւնը խզելու, այլ ընդհակառակը՝ վճռականօրէն պիտի առաջանայ աշխատանքի պաշտպանութեան բեղմնաւոր ճանապարհում, ուրիշ կէտերի մէջ էլ նոյնանման առաւելութիւններ ձեռք բերելու համար։

Ֆրանսիան այժմ կարող է դառնալ իր միւս հարևանին՝ Բելգիային, որը իրան նոյնքան գործաւորներ է ուղարկում, որքան Իտալիան և մի և նոյն հիմունքների վրա առաջարկել համաձայնութիւն։ Բէլգիան՝ Իտալիայի նման՝ ֆրանսիական ճարտարարուեստի դէմ մրցում է միայն աշխատանքի ժամերի երկարութեան ուժով։

Ֆրանկօ-իտալական այս դաշնագիրը վերին աստիճանի հետաքրքիր է ոչ միայն երկու երկրներին ընձեռած առաւելութիւններով, այլ և մի ուրիշ տեսակէտով։

Վիլհելմ II-ի գահակալութիւնից յետոյ, այլ և այլ պետութիւնների պաշտօնական ներկայացուցիչները, Բերլինում մի կօնֆերենցիա կազմեցին միջազգային բանուորական աշխատանքի քաղաքականութեան հարցերով զբաղվելու համար։ Այդ կօնֆերենցիան անհետեւանք մնաց, կառավարութիւնների կողմից ոչինչ չը ձեռնարկվեց։ Ֆրանկօ-իտալական համաձայնութեամբ այդ քաղաքականութեան առաջին հիմքն է դրվում։ Բարենորոգումի այդ կարևոր գործողութեան պէտք է անշուշտ յաջորդեն ուրիշներ։ Արդարև այդ դաշնագրի մի յօդուածը հաստատում է, որ դաշնադիր պետութիւններից մէկը, եթէ մասնակցում է աշխատանքի պաշտպանութեան համար կայացած մի կօնֆերենցիայի, միւսն էլ պարտաւոր է մասնակցել նոյն կօնֆերենցիային։

Զուիցերիական կառավարութիւնը մտադիր է հրաւիրել պետութիւնները մի կօնգրէսի, ուր պէտք է քննվեն կանանց գիշերվայ աշխատանքի պայմանները։ Գերմանիան այդ առիթով յայտնել է, որ ինքը կը մասնակցի կօնգրէսին, եթէ իր դրացի պետութիւններն էլ մասնակցեն։ Ֆրանսիան վճռել է մասնակցել. իր մասնակցութիւնը պիտի առաջացնի Իտալիայի մասնակցութիւնը, որը անկասկած պիտի վարանէր, եթէ դաշնագրով կապված չը լինէր։ Միայն Բէլգիան չէ յայտնած իր որոշումը։

Արևմտեան Եւրոպայում, Ֆրանսիայի և Իտալիայի կողմից աշխատանքի պայմանները հաւասարեցնելու և մարդկայնացնելու համար առնված այս քայլը յուսատու է լաւագոյն ապագայի։

Տ. Զաւէն

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 մայիսի

ԲԱԽՄՈՒՏ։ Բախմուտի պրիստաւ Սկալօնը գտել է Նախիջևանում կեղծ 5 ռուբլիանոց փողերի գործարան։ Ձերբակալված են Կարագօտին, ոսկերիչ Ուսենկօ և Լէօնենկօ։

ՆԵՕՅ-ՍՏՐԷԼԻՑ։ Վախճանվեց մեծ հերցօգը։

ՄՈՒԿԴԷՆ (Սեվ. Թղթ.)։ Եապօնական երրորդ բանակը ափ է իջնում Դագուշանում։ Նկատված է եապօնացիների շարժումը Դաեանխէով Միւանիւն տանող ճանապարհով։ Հնար չունենալով պաշտպանել Ցզինչժօուից դէպի հարաւ եղած դիրքերը՝ նաւատորմ չունենալու պատճառով՝ այդ դիրքին տրվում էր միայն ցուցական նշանակութիւն. նրան զինել էին 1900 թւին չինացիների խլած թնդանօթներով՝ սակաւաթիւ ռումբերով. եապօնացիների այդ դիրքը ահագին կորուստներով գրաւելը չէ փոխում գործերի դրութիւնը։

ՄՈՒԿԴԷՆ (Րէյտ. գործ.)։ Եապօնական զօրքերը Ֆընխուանչէնից հիւսիս շարունակում են անգործ մնալ։ Աննշան ընդհարումները շարունակվում են։

ՆԻԺՆԵՏԱԳԻԼՍԿ։ Օրհնվեց տեղական Կարմիր Խաչի հիւանդանոցի շէնքը 50 վիրաւոր զինուորների համար։

ԹԱՒՐԻԶ։ Արտաքին գործերի մինիստրութեան թագաժառանգի մօտ եղած ներկայացուցիչը օտար հիւպատոսների հետ յարաբերութիւններ պահպանելու համար՝ Մուֆախիրդօվլէն՝ վերադառնում է Թաւրիզ։—Ուրմիայի շրջանում տեղական ազգաբնակութիւնը սպանել է մի անգլիական միսիօների. գործը քննելու համար այստեղից մեկնեց անգլիական հիւպատոսը։—Ժամանեց յայտնի ֆրանսիացի բարեգործ տիկին Մարկին 5 գթութեան քոյրերով 500 մահճակալնոց մի հիւանդանոց հիմնելու և մի ֆրանսիական ուսումնարան բանալու համար։

ՏՕԿԻՕ։ (Րէյտ. գործ.) մայիսի 15-ին։ «Իօշինօ» կրէյսէրի խորտակման մասին հաղորդում են հետևեալը. Մարդկանց մեծ կորուստի պատճառը հետևեալ հանգամանքներն էին—«Իօշիմօի» վրա՝ ընդհարումից յետոյ՝ կարկատան էր դրված, որպէս զի պատռուածքը ծածկվի, բայց մարմնի վնասն այնքան մեծ էր, որ անհնար էր ջրի հոսանքը կանգնեցնել։ Նաւը թեքվեց աջ կողի վրա և սկսեց արագ սուզվել։ Անմիջապէս ափ իջեցրին 5 մակոյկ աջ և մէկ մակոյկ ձախ կողմից. բոլոր մակոյկները լցվեցին մարդկանցով, բայց նախ քան նրանց ջրին հասնելը, նաւը բոլորովին պառկեց աջ կողի վրա և ընկղմվեց. այդ ժամանակ բոլոր 5 մակոյկները կոտրատվեցին նաւերի կայմերովը և կողերի շաանգներովը։ Կօմանդայի ձախ կողմից վայր իջած մասը հասաւ «Կասուգա» կրէյսէրին, որը «Իօշիմօից» 600 մետր հեռու էր կանգնած։ Մառախուղն այնքան խիտ էր, որ «Կասուգայի» պրօժէկտօրը հազիւ էր նկատվում։ «Կասուգայից» անմիջապէս ուղարկվեցին 3 մակոյկներ, բայց նրանք չը կարողացան գտնել ոչ «Իօշիմօի», ոչ էլ նրա ծառայողների «գէթ ամենափոքր հետքը։ Ընդհանրումի ժամանակ «Իօշիմօն» ստացաւ «Կասուգայի» հարուածը ձախ կողմից, մեքենայի մօտերը։ Ցնցումից վնասվել էին դինամօմեքենաները, որի պատճառով նաւի վրա վայրկենաբար ելէքտրականութիւնը մարեց։—Մայիսի 17-ին։ Եապօնական փոխառութեան ստորագրութիւնը երեք անգամ աւելի եղաւ ցանկացածից։

ՎԷՅՀԱՅՎԷՅ։ Գեներալ Ստեսսելին յանձնարարված է պաշտպանել Ցզինչժօուի և Պորտ-Արտուրի միջև եղած տարածութեան ամեն մի քայլ հողը, որպէս զի դրանով դանդաղեցնէ Մուկդէնի վրա անվելիք գլխաւոր արշաւանքը։ Գեներալն շտապով շինել է մէկը միւսի ետևից մի ամբողջ շարք ամրացրած դիրքեր։ Գեներալ Օկուն 6 օրվայ ճակատամարտից յետոյ գրաւեց միայն նրանց առաջին գիծը։ Ռուսները յետ քաշվեցին իրանց ամրութիւնների երկրորդ գծի վրա և Պորտ-Արտուրի մօտ ուժեղ դիրք բռնեցին։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ («Րէյտ. գործ.»)։ Եապօնական բանակի երկրորդ դիվիզիան ուղարկված է Եապօնիայից։ Ենթադրում են, որ նա կը փորձէ անցնել ռուսաց վերջապահների ետևի կողմը Կորէայի հիւսիս-արևելքում, որպէս զի առանձնացնէ ռուսական հեծելազօրը, որն սպառնում է գեներալ Կուրօկիի բանակի հետ հաղորդակցելու ճանապարհներին։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Ուսկիւբի ռուս և աւստրօ-ունգարական հիւպատոսները ձեռնարկեցին վերահսկողութեան պտոյտներ Քեօփրուլուի սանջագում։—Բ. Դուռը փոխառութիւն արեց օսմանեան բանկից։ Այս պայմանագիրը, որի համաձայն բանկը պարտաւորվում է կանօնաւոր կերպով վճարել բոլոր մակեդօնական ժանդարմերիայի ռոճիկները, կը ստորագրվի մայիսի 18-ին։

ԳԻԱՆԳԾԷ։ («Րէյտ. գործ.»)։ Տիբեթցիները յետ քաշվեցին անգլիական բանակի ետևի դիրքերից, այնպէս որ յարաբերութիւնները նորից վերականգնված են։

18 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Օրէնքների ժողովածուի» մէջ տպված է հետևեալ Բարձրագոյն ուկազը. «Պատերազմական ժամանակի պայմանների համեմատ անհրաժեշտ դատելով, որ Բալտիկ ծովի ծովային պաշտպանութեան գործը հարկաւոր համակերպութիւնով կատարվի, հրամայում ենք. 1) Կրօնշտադտի նաւահանգստի գլխաւոր հրամանատարի վրա դնել Րէվէլի, Սվէաբորգի, Կայսր Ալէքսանդր Երրորդի նաւահանգիստների և Բալտիկ ծովի ծովային ոյժերի բարձրագոյն վարչութիւնը՝ յատկացնելով նրան Բալտիկ ծովի նաւատորմի և նաւահանգիստների գլխաւոր հրամանատարի տիտղոսը. 2) Յիշեալ նաւահանգիստների հրամանատարներին ենթարկել Բալտիկ ծովի նաւատորմի գլխաւոր հրամանատարին վարչական և զինուորական տեսակէտից. 3) Բալտիկ ծովի նաւատորմի և նաւահանգիստների գլխաւոր հրամանատարը դրա հետ միասին թող լինի Բալտիկ ծովի ծովային պաշտպանութեան հրամանատար»։—Մայիսի 16-ին վախճանվեց յայտնի հրապարակախօս Ալէքսանդր Պետրովիչ Պեստկօվսկին, «Наблюдатель» ամսագրի խմբագիր հրատարակիչը։

ՎԻԷՆՆԱ։ Աւստրիական կառավարութիւնը նոյնպէս համաձայնվեց Խըդիվի դէկրէտի հրա-

տարակմանը, երբ ռուսական և իտալական կառավարութիւնները տուին իրանց համաձայնութիւնը։

ՋԵՐՍԷՅԻ։ Մայիսի 16-ին սարսափելի հրդեհ առաջացաւ Դէլավարա-Լակավանա երկաթուղու ապրանքային կայարանում, որը ոչնչացրեց ապրանքներով բեռնաւորված ծովային պատնէշը և մի քանի առագաստանաւեր ու քարշող շոգենաւեր։ Վնասները հաշւում են 5 միլիոն դոլլարի չափ։

ՏՕԿԻՕ։ («Բէյա․ գործ․»)։ Գեներալ Օկու զեկուցանում է․ «Ռուսները հեռացան Սանշիլիպուից։ Սանշիլիպուի արեւելակողմում չէ երևում և ոչ մի ռուս։ Գեներալ Կամուրայի հրամանատարութեան տակ գտնվող մի զօրաբաժին մայիսի 14-ին գրաւեց Լէուշուտ և առաւ չորս թնդանօթ։ Գեներալ Կուրօկի զեկուցանում է, որ մայիսի 15-ին եապօնական մի զօրաբաժին յարձակումն գործեց 2000 կօզակների վրա Այեանեամինի մօտ, Ցինխուանչէնից դէպի հիւսիս-արեւելք։ Եապօնացիներից սպանվեցին և վիրաւորվեցին 28 հոգի։ Ռուսների կորուստի չափը յայտնի չէ։—Գեներալ Կուրօկի զեկուցանում է, որ մայիսի 14-ին եապօնացիները Տայշիպուդզիի մօտ գերի վերցրին պօրուչիկ Ռօզովսկուն և դրագունեան գնդից 7 զինուորի, որոնք հետախուզութիւններ էին կատարում։—Լուրերին նայելով, ռուս հետախոյզների այն խումբը, որ գործում էր եապօնական բանակի ետևում, նոյնպէս գերի է վերցված․ խմբի օֆիցէրները կամ սպանված են կամ գերի առնված։ Ազատվել են միայն մի քանի հոգի։

ՇԱՆԳՀԱՅ։ («Բէյա․ գործ․»)։ Կօրէայի հիւսիս-արեւելեան ափի վրա ցամաք իջան եապօնական զօրքեր, որոնք հասել էին այդտեղ մի քանի տեղափոխող նաւերով։

ՍՕՖԻԱ։ (Ընդդիմադիր շրջաններից)։ Լրագիրները հաղորդում են, որ մինիստրների խորհրդում վճռված է մի միլիօն ֆրանկի փոխառութիւն անել հողային բանկից, առանձին մասնաժողովների ձեռքով, որպէս նպաստ, բաժանելու Թիւրքիա վերադարձած փախստականներին, իբրև անտոկոս փոխառութիւն։ Մասնաժողովների անդամ կը նշանակվեն բուլգարական առևտրական գործակալները, բուլգարական միտրօպօլիտները և Մակեդոնիայում հողային բանկի լիազօրները։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ․ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներական և վիրաբուժութիւն։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. Սոլօզով ատամնաբոյժ. 9—11 ժ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ն. Ն. ՌՈՍՏՈՄԲԷԿՈՎ—5—6 ժ. վիրաբուժ. մորթու և վեներական հ.
Գ. Ս. ԼԵՎԻ—6—7 ժ. Նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), ներքին և վեներական հ.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՃԵՐԲԻՆԻՆԱ—7—7½ ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.
Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—7½—8 ժ.
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Ա. ԱՌՎԱՆԻՑԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ և բժշկական տեղեկագիր. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցում ընդունվում են և գիշերօթիկ հիւանդներ։
Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ

Ատամնական դէպքով ՇԱԽՎՈՒՄ է 24 տարիից ի վեր գոյութիւն ունեցող
Կալբաւայի գործարան
որ այժմ էլ շարունակվում է իր տան մէջ Մաքայէլեան պրօսպէկտի վրա, տ. Գ. Կօֆտունէնկօյ, № 144. 3—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գէորգ Թաղէոսեան
Այս ամառ եւ կընդունի հիւանդներ Կովկասեան հանքային ջրերում։ Հասցէն՝ Эссентуки, главн. Курсовая ул., домъ Квартовкиной.
(Ե. Հ. Կ.) 9—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆՑ
Տեղափոխված է Վելեամինօվսկայա փողոց. № 22, երրորդ գիմնազիայի հանդէպ։
(Չ. ու. Կ. եր. հ.) 4—5

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԵԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինօվսկայա փ. № 16, տուն Եղիազարեանի։ 68—100

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներին, ամեն օր առաւօտեան 12—2, երեկոյեան 5—6։ Վեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզանօվի, Բախչիեվի դեղատան կից։

ՇՈՒԼԱՎԵՐԻ մասնաւոր բուժարանի համար հարկաւոր է
ԲԺԻՇԿ
Ցանկացողներին խնդրում եմ դիմել ինձ՝
3—8 Տանուտէր Վ. Մեհրաբեան

Լոյս տեսաւ երկրորդ տպագրութիւն
«ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ»
գինն է 20 կ. 25—100 օրինակ 25% ճանապարհածախսով։ Գումարով գնողները պէտք է ուղարկեն փողի ⅓ մասը պատմանջի հետ՝ Эривань, Книжная торговля Ованесянцу. 3—3

Լոյս տեսաւ
ՊԵՐՃ ՊՌՕՇԵԱՆՑԻ
ՀԱՑԻ ԽՆԴԻՐ
վէպը, երկրորդ տպագր., գինն է 1 ր. 50 կ. Ճանապարհածախսով 1 ր. 70 կ.
ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ
վէպը, երրորդ տպագր., գինն է 1 ր. 20 կ. Ճանապարհածախսով 1 ր. 45 կ.
Տպագրվում են՝ Պռօշեանի «Շահէն» և Տ. Եժի «Լուսաղէմին».
Դիմել՝ Баку. Книжн. маг. С. Д. Арутюнова. (ա. օ) 17—25

Լոյս տեսաւ Գ. Մէլիք-Կարագէօզեանի հրատարակութեամբ, Յով. Կարապետեանի աշխատութիւնը
Քրիստափոր Կարա-Մուրզա
Նրա կեանքն ու գործունէութիւնը
Գինն է 60 կոպ.
Գլխաւոր պահեստը «Գուտտէնբէրգ» գրավաճառանոցում։ Նոյն տեղից կարելի է ստանալ Գ. Մ-Կ. Գերմանիայի հայ ուսանողութիւնը, գինը 20 կ.։ Գ. Մ-Կ. Գերմանական օգնութեան ընկերութիւնները Տաճկա-Հայաստանում, գինը 35 կ.։ Уманецъ, „Современный бабизмъ", 50 к. М-скій, „Константинопольскія увеселенія", 20 к., Агаронянъ, „Башо", 20 к. 2—2

Իմ աշխատութեամբ լոյս են տեսել հետևեալ
ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ
Աղջկերաց համար

1. Դաստաեար կրօնի	ա.	տարի	. —	25
2. » »	բ.	»	. —	20
3. » »	գ.	»	. —	30
4. Հին-ուխտ	դ.	»	. —	35
5. Նոր-ուխտ	ե.	»	. —	40
6. Գործք առաքելոց	զ.	»	. —	40

Ուսուցչաց համար

7. Ուղեցոյց կրօնի—հին-ուխտի (սպառ.)	— —
8. » » —նոր-ուխտի	. 2—50
9. Ուսումն քրիստոնէական կրօնի Դ. հ.	1—50
10. » » » Ե. »	— 50

Ինձ դիմողները ստանում են 1) 6 տարիների համար 25%. 2, 3, 4, 5 տարիների համար 20%, իսկ 7, 8, 9, 10 տարիների համար 35% զեղչ։
Կարելի է դիմել—1) ինձ (Коммерческое училище), 2) Центральная книжная торговля և 3) Книжный магазинъ «Гуттенбергъ».
Սահակ քահ. Սահակեանց
83—100

ՎԻԵՆՆԱ. ԲԺ. Պ. Մ. ԱՓՐԻԿԵԱՆ
Կազմում է խորհուրդներ տեղիս մասնագէտ-պրօֆէսօրների հետ Ռուսաստանից եկող հիւանդների համար։
Հասցէն Wien, Spiegelgasse, 3, IVstock.
34—50

ԲԺ. Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Անցեալ տարիների նման կընդունէ հիւանդներին կովկասեան հանքային ջրերում—ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ, բգի, էրի և ականջի հիւանդութիւնների համար։ Պեատիգօրսկ, Верхній бульваръ, д. Крымъ-Гирея. (Հ. շ.) 1—10

Բարօն ֆօն Կուչենբախը
յայտարարում է ի գիտութիւն հասարակութեան, որ նրա ֆիրմայում ծախվում են 6 կով՝ մորթելու համար։
(Հ. ու.) 1—2

Լոյս տեսաւ
ԴԱՐՎԻՆԻԶՄ
ԴԱՐՎԻՆԻ ՊԱՏԿԵՐՈՎ
Կազմեց Սամուէլ Բալայեան
Գինն է 50 կ.
Դիմել «Գուտտէնբէրգ» գրախանութը 3—3

Մինչև ամսիս 20-ը լոյս կը տեսնի
«ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՍԿԻ»
հանրամատչելի պատկերազարդ գիրքը, ազատ փոխադրած գերմաներէնից. 166 էջ. գինը 40 կ. ցանկացողները դիմելու են Թիֆլիսի գրավաճառներին կամ իրան փոխադրողին՝ Ներսիսեան դպրանոց. ուս. Բաժալեանց Ս.-ին։
Յիսուն օրինակով կանխիկ գնողներին (Կ. Հ. Ո.) 30% զիջում։ 1—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գր. Տէր-Գրիգորեանց
ընդունում է հիւանդներին—ներքին (մասնաւորապէս կրծքի) և երեխայոց հիւանդութիւններ. ունի ընտրողեան կաբինէտ. 154. Միքայէլեան պրօսպէկտ, տէլէֆօն 825.
(Շ. Ե. Հ. Չ.) 36—105

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ
գրողների, գիտնականների, պատմական գործիչների, գիտութիւնների, գրականութիւնների և երկրների—համաշխարհային և կովկասեան ու հայկական՝
(Մօտ 1000 էջ եւ մօտ 350 պատկերներով)
խմբագրութեամբ և հրատարակութեամբ և «Հանրամատչելի Գրադարանի» հրատարակիչ Հ. Առաքելեանի, նմանողութեամբ Պավլենկօվի «Энциклопедическій Словарь» և ֆրանսերէն Dictionnaire—Manuel Illustré des Ecrivains et des Littératures» հրատարակութիւնների։
Հանրագիտական պատկերազարդ բառարանը կարևոր օժանդակ և օգտակար տեղեկատու կը լինի ամեն մի ընթերցողի և ինքնակրթութեամբ զբաղվող անձի համար։ Բացված է բաժանորդագրութիւն. գինն է մինչեւ բառարանի լոյս տեսնելը—4 ր., լոյս տեսնելուց յետոյ 5ր., կազմով,—որ կը լինի շքեղ և գեղանկար—1 րուբլի աւելի։ Ճանապարհածախսի համար պէտք է վճարել 50 կ., իսկ կազմածների համար 70 կ.։ Կարելի է վճարել մաս-մաս—2 ր., և յետոյ 2 ր. 50 կ.։ Պէտք է դիմել բացառապէս՝ կազմող—հրատարակիչ Հ. Առաքելեանին այս հասցէով. Թիֆլիս, խմբ. «Մշակ»-ի, Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
Որովհետև Հանրագիտական Բառարանի տպագրութեան ծախքը մեծ է, ուստի քիչ քանակութեամբ է տպվելու, այդ պատճառով ցանկալի էր, որ ստորագրողները շտապէին մինչև մայիս ամիսը յայտնել։

LA REVUE
(Ancienne «Revue des Revues»)
LA PLUS REPANDUE ET LA PLUS IMPORTANTE PARMI LES CRANDES REVUES FRANÇAISES ET ETRANGÈRES
Nouvelle série agrandie, sur papier de luxe, articles inédits de premier ordre, collaborateurs les plus illustres, etc, etc., parait le 1er et le 15 de chaque mois.
Un an: 28 fr.—Six mois: 16 fr.—Trois mois: 9 fr. frais de poste compris.
Les nouveaux abonnés recevront gratuitement 3 magnifiques gravures choisies parmi les chefs d'œuvre du Musée du Louvre, sur papier de Chine.
SPÉCIMEN GRATUIT SUR DEMANDE
PARIS, 12 Avenue de l'Opéra.—Directeur: JEAN FINOT.
P.-S—PRIX REDUIT POUR LES MEMBRES DU CORPS ENSEIGNANT. 4 և 18

ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՆ ՄԱՏԻԿՈՒ
(INJECTION AU MATICO)
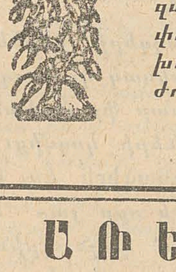
Գրիմօ և ընկ. դեղագործների թոյլ է տրված Ռուսաստանում։ Այս հեղուկի մէջ շահագործված են պերուանեան Մատիկօ բոյսի յատկութիւնները, մի բոյս, որ զարմանալի կերպով բժշկում է հոնորէյը (սերմնաթափութիւն) և մի քանի տարվայ ընթացքում համաշխարհային հռչակ է ստացել։ Կարճ ժամանակում բուժում է ամենազօրեղ սերմնաթափութիւնները։
Պարիզ, 8 Rue Vivienne և գլխաւոր դեղատներում։
(2, 17) 4—19

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
„ՍՏՈՒԻԿԵՆ ԵՒ ԸՆԿ."
ԲԱԳՈՒ
Իր սեփական պահեստներում մշտապէս ունի
Երկաթ ամեն տեսակի և ձևի (Листовое, резервуарное, сортовое, фасонное, кровельное и оцинкованное) երկկողանի երկաթէ գերաններ, ջրհան մեքենաներ «Կամերոն» և «Դուպլէքս», ռուսական գազային խողովակներ և դրանց զօդաւորող մասեր, ֆիտինգներ և այլն։ Դուրգեր զանազան տեսակի (станки токарные, сверлилные, строгальные и др.)։ Մամուլներ ծակող և ուրիշ տեսակներ։ Պողպատ՝ գուրեր, կտրողներ և գործիքներ շինելու համար։ Մետաղեայ փոկեր, աղիւս անհալ (согнеупорный), «Գլէնբոյգ» և կաւ, բեեռներ (заклепки котельныя, пистонныя)։ Գամեր զանազան տեսակի, պտուտակներ (болты) և գայկաներ, պղինձ թերթաւոր և կտորներով, պղնձէ խողովակներ, թուջէ ասֆալտած (асфалтированныя) խողովակներ ջրուղիների համար և դրանց զօդաւորող մասեր։ Անագ ձօղաւոր, արճիճ թերթաւոր և կտորներով, ցինկ թերթաւոր և այլն։ Պարագաներ (арматура) չուգունեայ, բրօնզեայ և ձուլածոյ։ Գործիքներ զանազան տեսակի, բետոնէ առարկաներ, ցեմենտ. նմանապէս տեխնիքական ամեն տեսակի մետաղներ և իւղեր։

Ներկայացուցիչ է
ՌՈՒՍՏՈՆ ՊՐՈԿՏՈՐ և ԸՆԿ.
Շոգեմեքենաներ
Կերօսինեայ } շարժիչ մեքենաներ
Նաւթեայ
Շոգետարներ (локомобилы)
Արդուկներ (катки для шоссе)
ՐԻՔԱՐԴ ՄԱՅԵՐ
Ներկեր զանազան տեսակի
Արճիճեայ ճերմկուց (бѣлила)
Արճիճեայ սուրիկ (сурикъ)

ԳԵՐՄԱՆ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻ
ՄԱՆՆԵՍՄԱՆԵԱՆ ԽՈՂՈՎԱԿՆԵՐԻ
Միակ ներկայացուցիչը
Խողովակներ տաքնց կարի, գազեայ, նաւթահորերի, ծխնելույզի և ջրաբաշխական։ Նմանապէս և ամրակուռ խողովակներ խտացուցիչների համար (компрессоръ)։
Կայմեր (мачты) անկար խողովակներից, էլեքտրական ուղիների լուսաւորութեան և այլ շինուածքների համար սիւներ հեռախօսական, հեռագրական լարերի և շանթարգելների համար։
Ներկայացուցիչ է նմանապէս «Գանտկէ» «Էմիլ Լէպգարտ և ընկ.» և ուրիշ ընկերութիւնների ու հաստատութիւնների։

Ընդունում է լիովին կառուցումն տախտակի, բուրդ լուանող և ուրիշ գործարանների. նմանապէս ընդունում է պատուէրներ այլ և այլ տեսակ տեխնիքական պիտոյքների վերաբերեալ։
Իւրաքանչիւր հարցերին պատասխանում է անմիջապէս։
Արժէքների ցուցակները ուղարկվում են ձրիաբար։ (Կ. 1 ամ.)

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 18-го мая 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» С. Назарянца, Мих. пр. № 81